

La presència de Jacint Verdaguer a les biblioteques nacionals europees¹

Núria Camps Casals
Universitat de Vic

Consideracions prèvies

La gran quantitat de llengües a les quals s'ha girat Jacint Verdaguer (1845-1902) i a les quals se segueix traduint dóna compte de l'interès que suscita el poeta català fora dels confins geogràfics catalans. És precisament per això que Jacint Verdaguer està present a les biblioteques nacionals de tot el món i, en especial, a les europees.

Com és ben sabut, a la segona meitat del segle XIX i, sobretot, en els anys 80 i 90, Catalunya va assistir a una renaixença cultural sense parió. Una Renaixença que portà els catalans a rebel·lar-se contra la minorització de la seva llengua i la seva cultura i, en conseqüència, s'inicià un moviment per tal de restituir-los el prestigi i l'ús social a què tenien dret. Els catalans, entre els quals es trobava el poeta-capellà Jacint Verdaguer, s'esforçaren per elevar la seva llengua al nivell de llengua literària i per retornar-li la dignitat perduda. Sigui com vulgui, fins a finals del XIX la literatura catalana –que paradoxalment intentava aproximar-se als models literaris europeus per modernitzar-se– fou pràcticament desconeguda a Europa.

Verdaguer cultivà l'èpica, la poesia patriòtica, la religiosa i la popular. No obstant això, la producció verdagueriana pivota sobre dues obres èpiques magnes indiscutibles, *L'Atlàntida* i *Canigó*, en les quals l'autor tracta sobre la descoberta d'Amèrica i els orígens de Catalunya, respectivament. Cal tenir present que a finals del XIX la novel·la havia relegat la poesia èpica. La formació de Verdaguer i el

¹ Aquest article s'insereix en les tasques del projecte d'investigació FFI2008-04830/FILO, finançat pel *Ministerio de Ciencia e Innovación*, que es porten a terme a la Universitat de Vic i s'emmarca dins les investigacions del Grup de Recerca Consolidat (2009 SGR 736) «Textos Literaris Contemporanis: estudi, edició i traducció» de la Universitat de Vic.

fet que la intel·lectualitat catalana, en aquell moment, estava convençuda de la necessitat d'una gran epopeia per tal de comptar entre les literatures nacionals i per donar envergadura a la literatura renaixent, portaren el poeta a la composició de les epopeies abans esmentades. El succés internacional, i en especial a França, de *L'Atlàntida* fou incontestable. La recepció de l'obra èpica i mística del poeta (*L'Atlàntida, Canigó, Sant Francesc...*) fou notable a les revistes literàries franceses a cavall entre el XIX i el XX. (*Revue de Lille, La Science Catholique, La Tramontane, Polybiblion,...*).

L'èxit del poeta deriva, en essència, del context literari de la seva època. Cal parar atenció a la coexistència de la *Renaixença* catalana i del romanticisme tardà i al fet que Verdaguer tenia gran facilitat per escriure sobre els grans temes de l'època. Com expliquen Manuel Llanas i Ramon Pinyol (2004) en el seu article 'Les traduccions no castellanes de l'obra de Verdaguer, Oller i Guimerà fins a 1939', Jacint Verdaguer –després del triomf el 1877 als Jocs Florals de Barcelona amb *L'Atlàntida*– esdevingué el català més destacat de la seva època. Aquella obra era, alhora, un èxit personal i l'èxit col·lectiu de la *Renaixença*. L'epopeia verdagueriana desencadenà una gran exaltació patriòtica que es magnificà amb la traducció del poema en diverses llengües europees i el reconeixement de la crítica a Catalunya i a l'estranger. La versió definitiva de *L'Atlàntida* data de 1878; es tracta d'una edició bilingüe català-espanyol que constituí la base de les traduccions posteriors a altres llengües europees. Verdaguer va retornar la literatura catalana al nivell de literatura europea que tenia en època medieval; fou la primera traducció d'una obra catalana en una llengua estrangera des del segle d'or espanyol. Fins a finals del segle XIX, la literatura catalana estigué oblidada a Europa.

La difusió internacional de Jacint Verdaguer es va iniciar, com dèiem, encara en vida del poeta amb la primera versió de *L'Atlàntida* a l'espanyol el 1878 (és tracta d'una versió bilingüe català-castellà). Poc temps després començaren a aparèixer les primeres traduccions franceses, de la mà d'hispanistes/catalanistes gals, de cercles i premsa catòlics i dels escriptors provençals (felibres). Aquestes traduccions, al seu torn, donaren peu a l'aparició de nombroses versions del poeta al centre i l'est d'Europa.

La recepció de l'obra de Jacint Verdaguer a Europa, tot i que ha estat estudiada de forma molt fragmentària, és una de les més destacades dins d'aquesta projecció internacional del poeta català. Amb tot, la més rellevant dins la projecció europea de Verdaguer és la recepció francesa. El poeta de Folgueroles és, probablement, l'autor català més traduït i amb més difusió a l'Europa de finals del XIX i principis del XX. És precisament per França per on començà a penetrar l'obra verdagueriana a Europa; un procés que, com dèiem, es féu a través de les tres vies que acabo d'esmentar. Fou precisament una d'aquestes vies la que portà que Verdaguer fos traslladat al francès per primera vegada –l'any 1883– de la mà d'Albert Savine, que girà *L'Atlàntida*.

La presència d'obres originals de Verdaguer, de traduccions i d'estudis crítics a les Biblioteques Nacionals europees permet veure com es va fer palesa aquesta recepció.

Presència de Jacint Verdaguer a les biblioteques nacionals europees

La recerca de registres sobre Verdaguer a les biblioteques nacionals europees permet descriure la recepció i la difusió de l'obra original de Jacint Verdaguer, així com de l'obra crítica i les traduccions o adaptacions en un context europeu.

Aquesta recerca –que ha donat lloc a una extensa base de dades que es pot consultar a <http://jacintverdguer-recepcioeuropea.blogspot.com>² o posant-se en contacte amb l'autora de l'article– s'ha dut a terme per mitjà del cercador «*The European Library*»,³ que veié la llum el 2005 i que està gestionat per la Biblioteca Nacional dels Països Baixos. Es tracta d'un servei gratuït que dona accés als catàlegs de quaranta-vuit biblioteques nacionals europees –totes elles membres de la fundació de la Conferència de Directores de Biblioteques Nacionals d'Europa (CENL, en les seves sigles angleses)– en trenta-cinc llengües i que conté tant recursos

² Totes les pàgines web d'aquest article foren consultades el 31/12/2011.

³ Consultable a: <http://search.theeuropeanlibrary.org/portal/en/index.html>

digitals com bibliogràfics amb la finalitat de donar accés universal i promoure la riquesa i la diversitat de la cultura Europea. Recordem que les biblioteques nacionals tenen la funció de custodiar el patrimoni bibliogràfic de cada país i que, per tant, aquesta missió intrínseca d'aquestes biblioteques ens permet unificar la cerca i, a la vegada, considerar-la exhaustiva.

El fet que siguin quaranta-vuit biblioteques es justifica perquè la CENL està composta pels bibliotecaris de les biblioteques nacionals dels estats membres que conformen el Consell d'Europa: Albània, Alemanya, Armènia, Àustria, Azerbaitjan, Bèlgica, Bòsnia i Hercegovina, Bulgària, Ciutat del Vaticà, Croàcia, Dinamarca, Eslovàquia, Eslovènia, Espanya, Estònia, Finlàndia, França, Geòrgia, Grècia, Hongria, Irlanda, Islàndia, Itàlia (Florència/Roma), Letònia, Liechtenstein, Lituània, Luxemburg, Macedònia, Malta, Moldàvia, Montenegro, Noruega, Països Baixos, Polònia, Portugal, Regne Unit,⁴ Romania, Federació Russa (Moscou/St. Petersburg), San Marino, Sèrbia, Suècia, Suïssa, Turquia, República Txeca, Ucraïna, Xipre. Excepte Andorra i Mònaco.

Evidentment, per analitzar la recepció europea, s'han obviat els resultats de la Biblioteca Nacional d'Espanya i de la Biblioteca Nacional de Catalunya –tot i que no està inclosa en aquest portal web– ja que aquestes biblioteques ens donarien una idea de la recepció immediata del poeta. Deixem la recepció espanyola/catalana del poeta per posteriors anàlisis.

Recepció i difusió de l'obra original, crítica i traduccions o adaptacions de Jacint Verdaguer en un context europeu.

Països sense presència de registres sobre Verdaguer

Després de l'elaboració de la base de dades i per començar a descriure –en primera instància i en termes quantitativus– la recepció de

⁴ Caldria recordar que *The British Library* és el repositori d'un estat multinacional.

Verdaguer, es presentaran les biblioteques nacionals on no hi ha presència ni d'obra original, ni de traduccions, ni d'obra crítica sobre el poeta. No hem obtingut resultats de les Biblioteques Nacionals d'Albània, Xipre, Estònia, Grècia, Croàcia, Irlanda, Liechtenstein, Lituània, Moldàvia, Noruega, Romania i Turquia. De fet, Verdaguer no es va girar a la majoria de llengües que es parlen en aquests països i, a més, no tingué cap mena de contacte epistolar amb persones d'aquestes nacionalitats, excepte en el cas d'Irlanda. Cal recordar l'estreta relació epistolar del poeta amb el també poeta i traductor William Bonaparte-Wyse (1826 – 1892). (S'hauria de tenir present que en aquella època Irlanda formava part del Regne Unit). Amb tot, cal dir que Bonaparte-Wyse, contemporani de Verdaguer, fou un gran admirador del poeta i de *L'Atlàntida*, de la qual en traduí fragments a l'anglès. Verdaguer i Bonaparte-Wyse mantingueren intercanvis epistolars durant, aproximadament, els cinc primers anys de la dècada dels vuitanta del XIX. Pel que fa al contacte epistolar amb persones de les altres nacionalitats suara citades, si en tingué, fou ínfim o no se'n té constància.

Països amb cinc registres o menys sobre Verdaguer⁵

A la Biblioteca Nacional de Suïssa només es disposa d'una traducció –una versió de traductor desconegut de la rondalla «El Mariner de Sant Pau» a l'alemany [*Der Seeman von Sant Pau*] publicada a Zürich el 1978– i d'un volum d'obra crítica –*Etapas reivindicativas de la teoria nacional catalana: Verdaguer, Oller i Prat de la Riba* que Montserrat Reguant publicà el 1997 a Peter Lang–.

A la Biblioteca Nacional d'Hongria, en canvi, no es disposa d'obra crítica però sí que es conserven originals –unes *Obres completes* publicades per l'editorial Selecta el 1964– i una traducció –

⁵ Les referències completes a les publicacions que es mencionen en aquest apartat i els següents es poden consultar al bloc abans mencionat o contactant amb l'autora. Cal tenir present que, a vegades, un únic volum pot contenir diverses traduccions.

una versió, probablement de Verdaguer a l'hongarès, de 1993, de la qual no tenim dades concretes sobre l'edició ni sobre el torsimany–.

A la Biblioteca Nacional d'Islàndia únicament es conserva un original –una *Atlàntida* que l'editorial Selecta publicà a Barcelona el 1971–.

A la Biblioteca Nacional de Luxemburg ens trobem amb un cas similar. S'hi preserven dos originals –una edició d'Edicions 62 de *Canigó* de 1990 i una *Atlàntida*, de la mateixa editorial, que es publicà el 1992–.

A la Biblioteca Nacional de Letònia només es pot consultar una traducció de la versió que Manuel de Falla féu de *L'Atlàntida* i que publicà *EMI Classics* a la Gran Bretanya el 1996. Segurament es tracta de la versió anglesa del llibret d'aquesta cantata escènica.

A la Biblioteca Nacional dels Països Baixos es pot consultar un únic original –l'antologia poètica de Verdaguer que preparà Rafael Tasis i que es publicà el 1949 a l'editorial Selecta– i una traducció de la mà d'Albert Savine al francès de *L'Atlàntida* que data de 1884.

A la Biblioteca Nacional de Sèrbia hi ha, únicament, una traducció del poema «Plus Ultra», girat al serbi per Jelena Petanović i que no està datada. A la Biblioteca Nacional de Rússia, igual que en el cas anterior, només consta un registre en l'apartat obra crítica / altres. Es tracta de la biografia *Verdaguer, un poeta per a un poble* que Ricard Torrents edità el 1995 a Eumo.

En darrer terme, a la Biblioteca Nacional d'Eslovènia es troben dos registres. Una traducció al txec de la mà de Sigismund Bouška de *Lo Somni de Sant Joan*, de l'any 1894, i una reflexió sobre el poeta de Simona Škrabec que s'estampà a Ljubljana el 2008.

Si calgués fer una caracterització d'aquests resultats, es podria dir que es tracta, en el cas dels originals, majoritàriament d'exemplars de *L'Atlàntida* i *Canigó*. Quan es para atenció a les traduccions (6 registres), es poden comptabilitzar traduccions en sis llengües diferents, tant del XIX com del XX i, en referència a l'obra crítica, aquesta fou publicada, majoritàriament, a partir de la segona meitat del XX.

Països amb entre cinc i vint registres sobre Verdaguer

Pel que fa a les biblioteques nacionals dels països que tenen una recepció mitjana de l'obra verdagueriana cal citar la Biblioteca Nacional d'Àustria (1 obra original; 9 traduccions [4 txec, 3 alemany, 2 esperanto]; 4 obres crítiques); la de Bèlgica (2 obres originals; 5 traduccions ([1 alemany, 2 francès, 2 espanyol, 1 italià]; 0 obra crítica); la de la República Txeca (1 obra original; 5 traduccions al txec; 1 obra crítica); la d'Alemanya (1 obra original; 5 traduccions [4 alemany, 1 italià]; 1 obra crítica); la de Dinamarca (12 obres originals; 2 traduccions a l'espanyol; 5 obres crítiques); la de Finlàndia (5 obres originals; 1 traducció a l'anglès; 2 obres crítiques); la de Portugal (3 obres originals; 4 traduccions [2 espanyol; 2 portuguès]; 1 obra crítica) la de Suècia (7 originals; 1 traducció a l'espanyol; 1 obra crítica) i l'Apostòlica Vaticana (3 originals; 7 traduccions [3 espanyol, 1 francès, 3 italià]; 1 obra crítica).

Com en l'apartat anterior, si fos necessari fer una caracterització dels resultats, es podria concloure que també es tracta, en el cas dels originals, majoritàriament d'exemplars de *L'Atlàntida* i *Canigó*. Pel que fa als registres de les traduccions –sobresurten les espanyoles– es detecten traduccions en vuit llengües diferents i aquestes versions daten, quasi en la seva totalitat, del XIX. En referència a l'obra crítica, aquesta fou publicada, en aquesta ocasió, de forma quasi general a cavall entre el XIX i el XX.

Països amb més de vint registres de o sobre Verdaguer

Segons la base de dades, que, com s'ha dit, es troba disponible a <http://jacintverdaguer-recepcioeuropea.blogspot.com>, és indiscutible que les biblioteques nacionals amb major presència d'obra de Verdaguer o sobre Verdaguer són, per aquest ordre, la Biblioteca Nacional de la Gran Bretanya (177 registres: 89 originals; 28 traduccions [16 espanyol; 8 francès; 3 italià; 3 anglès; 2 provençal; 2 alemany; 1 portuguès; 1 llatí] i 60 obres crítiques/altres); les d'Itàlia (106 registres: 46 originals; 28 traduccions [9 espanyol; 6 francès; 12 italià i 1 txec] i 32 obres crítiques/altres) i la de França (100 registres:

32 originals; 24 traduccions [3 espanyol; 19 francès; 1 provençal; 1 alemany] i 44 obres crítiques/altres).⁶

Pel que fa a la datació d'aquests resultats, a la Gran Bretanya els registres pertanyen, indistintament, al XX o al XIX, en menor mesura; un cosa similar passa a Itàlia. És a França on es conserven les primeres traduccions i obres crítiques del XIX. Sembla innegable, doncs, que és per on, al s. XIX, Verdaguer començà a penetrar i a fer-se conegut entre els corrents d'intel·lectuals i literats europeus.

A partir de l'avaluació dels registres de traduccions d'aquestes biblioteques, es pot inferir que, tot i que les traduccions espanyoles foren les més immediates a la publicació dels originals verdaguerians, les franceses foren les primeres fora d'Espanya i d'aquestes sorgiren la resta. Si hom s'endinsa en els resultats, sobresurten els registres referents a *Canigó* i *L'Atlàntida*, les dues obres cabdals del poeta. És per aquest motiu que, arribats en aquest punt, sembla oportú descriure com es desenvolupà la recepció d'aquestes dues obres a França (la primera via d'entrada del poeta a Europa).

***L'Atlàntida* i *Canigó*: Revisitats, reexaminats i retraduïts**

És, precisament, com ja s'ha dit, per la via dels hispanistes/catalanistes –principalment de París– que Verdaguer fou traslladat al francès per primera vegada –l'any 1883– de la mà d'Albert Savine, que girà *L'Atlàntida*.

Albert Savine (1883)

Entre els principals difusors de Verdaguer a França es compta Albert Savine (Aigües-Mortes, 1859 – París, 1927), un prolífic catalanista, hispanista, editor i traductor, que entrà en contacte amb la literatura catalana a través de l'obra verdagueriana, de la qual traduí *L'Atlantide* –publicada en múltiples ocasions entre 1881 i 1887– i edità la

⁶ Per a més informació i per a una llista detallada de publicacions en aquests tres països, vegeu el bloc suara esmentat.

traducció del *Canigou* verdaguerià de Tolrà de Bordas, el 1889. També traslladà al francès Narcís Oller.

La traducció en prosa de Savine de *L'Atlantide* veié la llum entre el 6 d'octubre de 1881 i el 27 d'abril de 1882 a les pàgines de *Le Midi Littéraire*, l'efímera revista que ell mateix dirigí. L'any 1883, l'editor Léopold Cerf en tragué al mercat dues edicions bilingües acompanyades d'un estudi sobre la Renaixença de la poesia catalana i d'apèndixs. Un any després, el 1884, aparegué una variant de la segona edició amb text bilingüe i amb el mateix estudi i apèndixs de les versions anteriors. Cal esperar fins al 1887 per veure'n la darrera edició bilingüe, també amb un estudi sobre la Renaixença de la poesia catalana a càrrec d'Albert Savine dins la *Nouvelle librairie parisienne*, la col·lecció que creà Savine després de comprar l'editorial per a la qual treballava.

Justí Pepratx (1884)

El poeta, traductor i difusor del català al Rosselló, Justí Pepratx (Ceret, 1828 – Perpinyà, 1901) traduï en vers, i amb poc temps de diferència respecte a la versió de Savine, *L'Atlàntida*. Pepratx, fidel amic de Verdaguer, girà al francès fragments de *Canigó* (com veurem a continuació) i els volums *L'Atlàntida*, *Lo somni de Sant Joan*, *Jesús Infant* i *Flors del calvari*. Així mateix, Pepratx és autor de la versió francesa inèdita de *Lo Roser de tot l'any* i de la traducció del poema *A les víctimes del bazar de la Caritat*.

La versió de Pepratx: *L'Atlantide, poème catalan de don Jacinto Verdaguer, traduit en vers français par Justin Pépratx* fou publicada –en un volum de 235 pàgines– a París l'any 1884 per l'editor Charles Bayle. El llibre fou àmpliament reeditat per Hachette i l'Imprimerie Centrale du Midi entre 1887 i 1900, acompanyat –alternativament– d'una biografia del poeta català obra de Jaume Collell i d'un pròleg de Frederic Mistral.

Joan Baptista Blazy (1908)

El prevere nord-català Joan Baptista Blazy (Catllà de Conflent, 1878 – Baixàs, 1933) és un dels traductors al francès de Verdaguer més desconeguts, per bé que un dels més prolífics, del qual traduí cinc obres: *Flors de Maria*, *Idil·lis i cants místics*, *Al cel*, *Canigó* i *L'Atlàntida*, totes elles publicades en revistes de París i d'Arràs entre 1905 i 1908. *L'Atlantide* fou publicada a Arràs-París per Sueur-Charruey el 1909 (Extret de la *Revue de Lille*, 1908). És un llibre de setanta-sis pàgines amb la traducció en prosa de *L'Atlàntida*. Blazy manté el pròleg complet així com la carta de Mistral on aquest explica les seves impressions després de la lectura de *L'Atlàntida*.

A més, després del *préface*, Blazy reuneix en una pàgina els extractes de presentació que precedeixen cada cant en el que ell anomena *Sommaire de l'épopée*. (p. 8-10). Després del *sommaire*, es pot llegir la introducció, acompanyada d'una nota al peu: '(1) A M. P. Blazy, traducteur des œuvres verdaguériennes parues dans la Science Catholique et la Revue de Lille: "Je connaissais Jacinto Verdaguer, mais je l'aime mieux depuis que j'ai lu vos belles traductions...". R. Bazin, de l'Académie Française'. Se sap, gràcies a la correspondència de Blazy amb Mistral, que Blazy envià les seves traduccions de Verdaguer a l'Acadèmia francesa.⁷

A part de la traducció, Blazy afegeix una petita nota de presentació sobre la seva persona i les seves traduccions i adjunta dues notes d'aclariment. L'una a la pàgina 4, al *Préface*, on fa una ressenya sobre Nieremberg, l'escriptor religiós del segle XVI/XVII que fou la font d'algun passatge de *L'Atlàntida*. A la pàgina 17, en el Cant primer (*L'incendie des Pyrénées*), inclou una nota on copia un fragment de Plató, on aquest relata la història de l'Atlàntida en traducció francesa de Cousin.

⁷ És el document 270,5 —una carta de 21 d'octubre de 1906 conservada al Museu Mistral de Maillane—. Blazy demanava a Mistral una recomanació per al secretari de l'*Académie Française*, a qui volia enviar les seves traduccions abans de la sessió de novembre de 1906. La resposta de R. Bazin es troba en una targeta —de 8 de novembre de 1906— en possessió de la néta de Pierre Blazy, germà de J. B. Blazy.

Tot i no tenir tants registres a la Biblioteca Nacional de França, és amb l'epopeia *Canigó* que Verdaguer ha aconseguit perviure a França: s'ha convertit en un clàssic, no només en català, sinó també en francès. El *Canigó* verdaguerià –malgrat el pas de cent vint-i-cinc anys– ha sabut resistir el pas del temps i ha pogut ser llegit en contextos molt diversos. Verdaguer –i concretament *Canigó*– ha estat revisitat, reexaminat i retraduit. La vigència del poeta sembla inqüestionable a França on –després de les versions immediates de Josep Tolrà de Bordas, el 1889, i de Joan Baptista Blazy, el 1908– recentment, s'ha presentat la versió de Miquela Valls (2004) i la reedició de la traducció de Tolrà de Bordas (2010), ja reeditada el 1986. Se'n conserven també traduccions fragmentàries.

Josep Tolrà de Bordas (1889)

L'historiador, jurista i capellà nord-català Joseph Tolrà de Bordas (Prada de Conflent, 1824 – Tolosa de Llenguadoc, 1890) traduí, el 1889, al francès el *Canigó* verdaguerià: *Jacinto Verdaguer. Le Canigou, légende pyrénéenne du temps de la reconquête*. (París: Albert Savine, 1889). És un volum bilingüe de 382 pàgines amb la traducció en prosa '*avec le texte Catalan en regard autorisée et approuvée par l'auteur*'. La traducció està acompanyada per un extens «*Avant-propos*» del mateix Tolrà i es clou amb una gran profusió de notes del traductor. És la primera versió completa al francès i la considerada canònica. Constitueix la base per a la traducció a moltes llengües europees de l'epopeia verdagueriana i fou reeditada el 1986 per Privat de Tolosa de Llenguadoc i el 2010 per MonHélios a Oloron-Sainte-Marie (Aquitània).

Joan Baptista Blazy (1908)

El prevere nord-català Joan Baptista Blazy girà al francès, a més d'altres obres verdaguerianes ja citades, *Canigó – Le Canigou*: (Extret de la *Revue de Lille*, 1908). És un volum de noranta-dues pàgines amb la traducció en prosa de *Canigó*. En la versió de Blazy, apareix, just al

començament, la famosa carta de Menéndez Pelayo on aquest elogia *Canigó* i que ja havia estat mant reproduïda. A continuació, l'editor afegeix una nota sobre les altres traduccions de Blazy que es poden adquirir a la llibreria Sueur-Charruey. Tot i que no consta en el volum, cal tenir present que Blazy, en una carta del 27 d'octubre de 1908⁸ destinada a Mistral, justifica la necessitat de la seva traducció⁹ i afirma que la versió de Tolrà s'havia exhaurit.

Justí Pepratx (1884) – Fragment

Pel que sabem fins ara, el literat nord-català Justí Pepratx traduí en vers únicament un fragment de *Canigó*. Es tracta de vint-i-una estrofes de 'Le Roussillon. *Fragment du poème inédit LO CANIGÓ*',¹⁰ que anys abans de la publicació de l'original verdaguerià, Pepratx trameté als seus amics en forma de nadala el 1884.¹¹ Un cop publicada l'obra, «Lo Rosselló» acabà formant part del «Cant sisè: Nuviatje» amb tres estrofes més de les que originalment girà Pepratx al francès.¹² Aquest mateix fragment fou recitat per Pepratx en una trobada de la *Société Agricole, Scientifique et Littéraire des Pyrénées-Orientales* [SASL] el 28 de desembre de 1884 i, posteriorment, imprès en una edició limitada per la *Typ. du Républicain* en un plec solt de quatre pàgines,

⁸ Musée Mistral, Maillane. Carta número 270,6. Ribesaltes, 27 d'octubre de 1908.

⁹ Fan referència a aquesta traducció (VILA 1999: 225-248) i (VILA 2005: 91-106). Per a més informació biobibliogràfica sobre Blazy veg. (CAMPS 2009).

¹⁰ Veg. (VERDAGUER [ca. 1886]).

¹¹ Actualment se'n conserva una còpia a la Biblioteca de Catalunya (Verd. 8-VI-1/36) i se'n pot veure la portada a l'edició de *Canigó* que Ramon Gual i Joan Maluquer publicaren l'any 2003 per a Terra Nostra. (VERDAGUER 2004: 169).

¹² Aquest mateix fragment (21 estrofes) també fou traduït per un amic de Justí Pepratx: Scipion Dumas (Montpeller, 1822 – Perpinyà, 1892) militar i literat francès.

signat J. P., que conté una breu introducció al tema, a més de notes del traductor amb aclariments lèxics.¹³

Scipion Dumas (1885) – Fragment

Aquest mateix fragment (21 estrofes), també fou traduït per un amic de Pepratx: Scipion Dumas (Montpeller, 1822 – Perpinyà, 1892) militar i literat francès.¹⁴ L'opuscle s'edità el 1881 a Aix de la mà de Guitton-Talamel. Un any després Latrobe l'edità, ampliat (p. 39-53), a Perpinyà. Aquesta segona edició, conservada a la Biblioteca de Catalunya amb una dedicatòria de Dumas a Verdaguer, contenia *Ode au Roussillon* del poeta català; la versió, com diu el mateix Dumas en una nota prèvia al text, '*est la traduction du poème catalan inédit, intitulé: Légende du Canigou, de M. L'abbé J. Verdaguer (1). L'auteur de cette traduction en vers français ne parlant que le Catalan Roussillonnais s'est aidé de l'élégante et très exacte traduction en prose de M. Justin Pépratx.*'¹⁵

¹³ En la nota 8 de la carta que Verdaguer trameté a Collell la «primera desena de desembre de 1885» i recollida al volum 5 de *l'Epistolari de Jacint Verdaguer* (p. 68-70) per J. M. de Casacuberta i J. Torrent i Fàbregas, se'ns fa notar que se'n va fer ressò *La Veu del Montserrat* del 10 de gener de 1885. Veg. (VERDAGUER 1977: 68-70). Cal tenir present que hi ha altres traduccions més breus i, encara, poc estudiades: a) Vuit estrofes d'«El Rosselló», en francès per Juli Delpont a *La Clavellina* (Perpinyà, 1902) i b) «La Maleïda» (cant IV) en francès, castellà, anglès i alemany. Lluís Gili (Barcelona, 1917).

¹⁴ Per a més informació sobre Dumas, veg. *Revue Félibréenne*, vol. 1. gener-desembre, 1885. p. 92.

¹⁵ Dins el volum recopilatori es fa palesa una petita incongruència; tot i que consta l'any 1882 com a data d'edició, a l'interior, després de la versió de Verdaguer, consta com a data de traducció el 10 de gener de 1885. Segons l'estudi complementari de Gual i Maluquer a l'edició de *Canigó* de 2003 (VERDAGUER 2003: 169), la versió de Dumas del fragment suara citat de *Canigó* fou traduïda el 10 de gener de 1885 i s'imprimí l'any 1892.

Miquela Valls (2004)

La traducció de Miquela Valls (Perpinyà, 1945), professora de la Universitat de Perpinyà, veié la llum l'any 2004 en el marc de la col·lecció «Biblioteca de Catalunya Nord» de l'editorial Terra Nostra a Prada de Conflent, encapçalada pel professor de català vinculat al moviment catalanista de la Catalunya del Nord, Ramon Gual. El volum rebé el suport de l'Institut Català de Recerques en Ciències Socials de la Universitat de Perpinyà. Aquesta versió, publicada per celebrar el centenari de la mort de Verdaguer, s'acompanya d'un aparat traductològic consistent en un «*Avertissement-Advertiment*» on es presenta la traducció i es dóna fe de les errates; una carta de Gual als lectors on es dóna compte de l'origen i l'objectiu de la versió de Valls i, en darrer lloc, un «*Avant-propos*» de la traductora on comenta les opcions de traducció i relata els precedents de la seva versió –les traduccions de Tolrà (1889) i la de Blazy (1908)– tot comparant-los entre ells; fet que li permeté concloure que Blazy tenia com a punt de referència la traducció de Tolrà fins al punt de reproduir errors del seu predecessor, tot i corregir-ne d'altres. Aquest «*Avant-propos*», a més, conté una anàlisi lingüística i ideològica de les traduccions anteriors i un glossari de referències culturals i geogràfiques que ajuden a entendre el text.

Consideracions finals

Per cloure aquesta revisió de l'estat de la qüestió sobre la recepció europea i, en especial francesa, de Jacint Verdaguer, tan sols caldria recollir una de les idees exposades en aquest text.

Cal constatar que, tenint en compte la quantitat i la varietat de versions franceses existents, en especial de *L'Atlàntida* i *Canigó*, és perfectament plausible afirmar que les traduccions franceses foren la plataforma de difusió del poeta a Europa. En donen fe els registres sobre el poeta a la Biblioteca Nacional de França: 100 registres: 32 originals; 24 traduccions [3 espanyol; 19 francès; 1 provençal; 1 alemany] i 44 obres crítiques/altres. Era la primera vegada des de

molts segles enrere que l'obra d'un literat català es difonia internacionalment i de manera tan extensa.

Bibliografia

- Camps, N. (2009). 'Frederic Mistral i Joan Baptista Blazy, difusors de Verdaguer a França'. A: *Les relacions catalano-occitanes al llindar del segle XXI*. Peronnas: Éditions de la Tour de Gile; Association Française des catalanistes, 329-337.
- Llanas, M.; Pinyol, R. (2004). 'Les traduccions no castellanes de l'obra de Verdaguer, Oller i Guimerà fins a 1939'. A: *Col·loqui Europeu d'Estudis Catalans, vol. I*. Montpellier: Centre d'études et de recherches catalanes. Université Paul Valéry – Montpellier III; Association Française des Catalanistes, [2004], 69-94.
- Verdaguer, J. (1883). *L'Atlantide, poème traduit du catalan de Mossen Jacinto Verdaguer*. Savine, A. (tr.). Paris: L. Cerf.
- _____ ([ca. 1886]). *Le Roussillon: fragment du poème inédit Lo Canigó*. Pépratx, J. (tr.). Perpinyà: Typ. du Républicain.
- _____ (1889). *Le Canigou, légende pyrénéenne du temps de la reconquête. Traduction française, avec le texte catalan en regard*. Tolrà, J. (tr.). Paris: Albert Savine.
- _____ (1908). *Le Canigou*. Blazy, J. B. (tr.) Arràs-París: Sueur-Charruey.
- _____ (1909). *L'Atlantide*. Blazy, J. (tr.). Arras-París: Sueur-Charruey.
- _____ (1977). *Epistolari de Jacint Verdaguer*. Volum V. A cura de J. M. de Casacuberta i J. Torrent i Fàbregas. Barcelona: Barcino.
- _____ (1986). *Canigó. Éd. bilingue publiée a l'occasion du centenaire, avec le concours du Conseil Régional Languedoc-Roussillon*. Tolrà, J. (tr.). Tolosa de Llenguadoc: Privat.
- _____ (2003). *Canigó*. Gual, Ramon i Maluquer, Joan (eds.). Prada de Conflent: Terra Nostra; ICRECS. (Biblioteca de Catalunya Nord, III).

- _____ (2004). *Canigó*. Valls, Miquela (tr.). Prada de Conflent: Terra Nostra; ICRECS. (Biblioteca de Catalunya Nord, III).
- _____ (2010). *Canigó/Canigou*. Tolrà, J. (tr.). Oloron-Sainte-Marie: MonHélios.
- Vila, P. (1999). 'Roser de tot l'any', de Jacint Verdaguer. Una traducció inèdita de Justí Pépratx'. A: *Anuari Verdaguer*, 9. Vic: Eumo, 225-248.
- _____ (2005). 'Justí Pépratx, transcriptor de Verdaguer i recopilador de literatura catalana'. A: *Anuari Verdaguer*, 12. Vic: Eumo, 91-106.